

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassa postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROCNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto XII. — Štev. 4 (234)

UDINE, 1. - 15. MARCA 1961

Izhaja vsakih 15 dni

Po poti UNESCO do šol v materinem jeziku

Mladi slovenski znanstvenik za narodnostna vprašanja: Janko Jeri je v svoji razpravi o «Položaju slovenske narodnostne skupine v Italiji» ugotovil, da Slovenci v videmski pokrajini ne uživamo nikakršnih pravic. Res smo imeli takoj po vojni najprej izjavo italijanske vlade o jezikovnih pravicah narodnih manjšin in nato še okoliščino videmskega prvega poveljnega prefekta in sedanjega dolgoletnega predsednika pokrajinskega sveta odvetnika Candolinija, toda kaj kmalu so se italijanske oblasti postavile na staro svoje stališče ne dati Slovincem v videmski pokrajini nikakršnih narodnih pravic. Še celo Slovenci v Kanalski dolini, ki tudi spadajo pod videmsko pokrajino, so sicer po prvi svetovni vojni dobili pravico do slovenskega jezika v šolah, prišli pod fašizmom ob to pravico, pa sedaj po zadnji vojni niso dobili povrnjene pravice do slovenskega jezika v slovenskem materinem jeziku. V brezpravnosti so še kanalske Slovence izenčili z nami furlanskimi Slovinci.

Znana je praksa pri narodnih manjšinah, ki so prišle do narodne zavednosti v svojem položaju kot narodna manjšina, da se niso zavedale koristi imeti pouk v materinem jeziku. Bili so primeri pri raznih evropskih narodnih manjšinah, da se niso zavedali pripadnikov narodne manjšine ni hotel potegovati za pouk v svojem materinem jeziku.

Zmerom brez pouka v materinem jeziku

Mi furlanski Slovenci smo tudi bili, ko je ves slovenski narod doživil svoj narodni preporod, prebujanje svoje narodne zavesti, v stanju narodne manjšine najprej v lombardsko-beneški kraljevini pod Avstrijo do l. 1866, od takrat naprej pod Zedinjeno Italijo. Ne samo da niso nikdar dali šolskega pouka v materinem jeziku, temveč so naš jezik naravnost preganjali in izganjali iz šol, naše ljudi pa učili prav nasprotno od strokovnjakov Unesca, da znanje italijanščine daje prednost in da je znanje slovenskega materinega jezika v škodo.

Še dandanašnji, leta 1961, stoje šolske oblasti videmske pokrajine in centralne vlade v Rimu, na starem diskriminacijskem stališču, onemogočiti furlanskim in kanalskim Slovincem v videmski pokrajini osnovno vzgojo v materinščini.

Kdaj se bo Italija, ki je vnet članica UNESCO, držala tudi glede šolskega pouka smernic strokovnjakov UNESCO? Kdaj si bodo proveditorat, prefektura, provinca prizadevali naše ljudi prepričati, da je poučevanje v slovenščini enakopravno poučevanju v italijanskem jeziku, da torej italijanščina ni privilegirana. Kdaj se bodo oblasti v videmski provinci najprej odločile za stališče UNESCO, da mora vsak učenec začeti svoje šolanje v materinem jeziku? Po stališču Unescovih strokovnjakov morajo postaviti v Furlanski Sloveniji in Kanalski dolini osnovne šole s slovenskim učnim jezikom. Prepričati bi morale, prav tako po sodbi Unescovih strokovnjakov, prebivalstvo Furlanske Slovenije in Kanalske doline, da vsaj poskusno sprejme pouk v slovenskem — v materinem jeziku, ker bodo potem na podlagi rezultatov pouka v slovenskem materinem jeziku prišli ljudje do prepričanja, da edino pouk v materinem jeziku daje prave rezultate in potrebno znanje za življenje.

Raste število narodno zavednih ljudi

Tudi mi furlanski Slovenci smo morali iti skozi razne faze procesa glede narodne zavednosti. Ko so nasproh postali Slovenci narodno zavedni, je tudi pri nas okoli 1860 postalo določeno število ljudi, zlasti duhovnikov, narodno zavednih. Kasneje je to število narodno zavednih Slo-

vence čedalje bolj rastlo kljub temu, da nam niso, kot na drugem slovenskem ozemlju dovoljevali šol v materinem slovenskem jeziku. Imeli smo precejšnje število ljudi, ki so kupovali in brali slovenske Mohorjeve knjige. Prva svetovna vojna in nastop fašizma sta ta proces slovenskega osveščanja pri nas zavrla. V drugi svetovni vojni je prišlo pri nas ne samo do narodnoosvobodilnega gibanja v zvezi z vsemi Slovenci, ampak istočasno do pravič svobodnega množičnega šolskega učenja v materinem jeziku.

Po zadnji vojni nista pri oblasteh popolnoma izginila mentaliteta in metoda fašističnega režima in so se spravljale z demokracijo in s slovenski materini jezik v šoli. Zdaj so kazni sicer prenehale, slovenski jezik pa je še zmeraj prepovedan v šoli. Venomer raste število zavednih ljudi, ki bere naš list «Matajur», pa in posluša po radiu slovenske pesmi in go-

vori že bolj svobodno v javnih lokalih slovenski jezik. Ta proces narodnega osveščanja je v zadnjem času spričo osvobajanja tolikih azijskih in afriških narodov in manjše gospodarske odvisnosti zaradi emigrantskega dela in življenja izven italijanskega ambienta, hitrejši.

Pri tem je treba pibiti še neko drugo ugotovitev: Še bolj kot oblasti mora tudi javnost, organizirani duševni tokovi v organizacijah in strankah, cerkvenih hierarhičnih in verskih organizacijah pripravljati ugodno vzdušje, da izgine sedanja diskriminacija nasproti slovenskemu materinemu jeziku v šolah. Razumemo, da grešijo glede tega naši nasprotniki, ker črpajo svoja načela iz preživelih nacionalističnih nazorov, ne moremo pa se pomiriti s tem, da tudi napredni krogi ne izstopajo bolj aktivno proti diskriminaciji našega materinega jezika v šolah.

B. Birtič

Furlani in mi

Ali hodi kdo k nam v naše brege v Furlanski Sloveniji? Redko se kdo zgubi gori k nam v naše vasi. Kaj naj bi pri nas iskali? Opravkov, afarjev ni pri nas nobenih. Kakšen mesar, da kupi kakšno kravo ali vola. Seno nabasajo tam, kamor lahko pride kamjon. Boške smo že vse posekali in zato ne prihajajo k nam razni impondiratori. Velikih električnih central in drugih velikih del ne delajo, da bi hodili k nam delavci.

Od tujcev, od stranjerjev so samo učiteljice, pa karabinjerji, financi, pa še kakšni uradniki na kamunih. Potlej hodijo iz Vidma še inženirji in tehniki od raznih planov, od inšpektorjev za kmetijstvo, za pogozdovanje, za montanjo in cone deprese. Pridejo in gredo s svojimi makinami. Imamo malo domačih in precej tujih farjev. 99 od sto smo sami domači Slovinci.

V Rezijski in Terski dolini pridejo Furlani, čer so dobre ceste ali s svojimi avtomobili ali pa s korjerami. Redko pa pride vnanji človek iz furlanskih vasi. Kaj bi pri nas delal? Saj so naše vasi nad Ahtenom, Nemami, Cento, Tavorjano in drugimi furlanskimi kraji zelo blizu, ampak tudi zelo visoko in kdo bi se k nam trudil.

Pravzaprav so redki tisti Furlani, ki pridejo k nam. Več je italijanskih uradnikov iz Vidma, ki morajo hoditi k nam zaradi opravkov, ki jih imajo pri nas.

Pač pa hodijo k nam tisti Furlani, ki so se vrgli v politiko in ki hodijo k nam zaradi politične klientele. Malo pred volitvami jih je nekaj več, pa ne posebno, ker demokristjanski politikom iz Furlanije ni treba dosti prepričevati naše ljudi, ker za to poskrbe duhovniki in drugi fiduciari. Bolj se morajo politiki iz opozicije vrteti okoli naših ljudi, da jih pridobijo za svoje stranke.

Zato nas Furlani poznajo samo po tem, ker hodimo kupovat in opravljati svoje afare v njihovih mestih.

Mi se Furlanom smilimo, ker smo še večji reveži kot oni. Navadni Furlani, kmetje in delavci so dobri z nami, ker jim nismo nikdar nič slabega napravili, njihovi furlanski gospodje - advokati, profesorji, zdravniki, trgovci, industrialci - pa nas gledajo tako kakor jih naučijo v italijanskih listih, ki jih berejo.

Furlanskemu ljudstvu se dogaja to, kakor nam. Njihovi duhovniki ne marajo furlanščine v cerkvah, ker so jih tako učili v semonarijih, kjer so zmeraj učili poleg teologije same nacionalistične italijanske nauke. V šoli ne smejo poučevati v furlanščini, le tu pa tam se najde kdo, da malo pove po furlansko kot neko filološko posebnost. Na velikih uradih govore s Furlani samo po italijanski, tako

tudi na preturah in tribunali. Vsi listi so samo italijanski, ako izvajamo »Patrie dal Friule«, ki je napisana v furlanščini. Na leto dobijo kakšen »Strolic«, kakšen kalendar, ki je tudi v furlanščini. Na kamunih govori kakšen majhen uradnik ali kakšen bolj pameten segretario kakšno besedo po furlanski z njimi. V Vidmu torej ne marajo visoki italijanski funkcionarji ničesar siliti ne o furlanščini in ne o slovenščini.

Ljudje pa govorijo furlanski po oštarijah in botegah, pojejo tudi furlanske pesmi in jih poslušajo po radiu kakor mi slovenske.

S Furlani smo dobri, dokler imamo opravke s preprostimi ljudmi. Kadar pa imamo furlanske uradnike, učitelje, duhovnike in druge furlanske ljudi, ki so šli skozi visoke šole, so prav takšni kot Italijani, polni nacionalističnih fraz, polni ponosa na nekaj, kar ne dovolj ekzistirati ne furlanščini in ne slovenščini.

R. Tomažin

Zeleni plan

V rimskem parlamentu so končali debato o zelenem planu, piano verde. V petih letih bodo dali 550 milijard lir za italijansko agrikolturo. To je 55 milijard na leto.

Naši ljudje se sprašujejo ali bo kapnila tudi kakšna kaplja teh milijard na Furlansko Slovenijo? Nekaj milijard je določeno vsako leto za poplavljanje montanje. Lagali bi, če bi pisali, da nismo nič dobili iz fonda za montanjo. Toda preden pride, kaj do nas, gre skozi toliko instanc, toliko komisij in načrtov, da pride do nas kot majhna kaplja rose.

Nič drugače ne bo s 550 milijardami lir za zeleni načrt. Italijanski komunisti trdijo da bo imelo dobička od 50 do 60.000 velikih kmetijskih imprez, tri milijoni kmečkih malih posestev pa ne bodo dobili ničesar. Italijanski socialisti pa so zato, naj debatira o zelenem planu najprej »Conferenza agraria nazionale« v mesecu juniju in šele potem naj se po rezultatih te konference sklene, kako naj funkcionira zeleni plan.

GOZDOVI IN LES

V Italiji je 18.75% vsega sveta pod gozdom. To je malo v primeru z drugimi evropskimi državami. Zato moramo uvažati za 100 milijard lesa. Pri nas v Furlanski Sloveniji je nekaj nad 2.000 hektarjev gozda, toda zelo slabega. Kstanjeve gozdove je treba izsekati, ker so bolni, druge gozdove pa pogozditi. Nujno bi bilo treba pogozditi okoli 2.500 hektarjev gozda.

Tako se vrši pouk v naših šolah.

Lentamente verso la morte

Il triste fenomeno dello spopolamento della nostra montagna, si va sviluppando in modo preoccupante.

Ovunque si incontrano case abbandonate, diroccate e la popolazione è composta di vecchi, unici abitanti di quelle baite ancora in piedi; i giovani scendono in piano o vanno all'estero a cercarsi un pane meno amaro.

Le cifre sono impressionanti:

In questo dopoguerra, in certi villaggi della Val Natisone, della Val Torre e della Val Cornapio, come a Uccia, Montepertusa, Platichis, Drenchia, Stregna, la popolazione è diminuita del 50 per cento, a Prosenico del 40 per cento, a Chialminis del 45 per cento, a Grimacco del 42 per cento, a Tribil Superiore del 40 per cento, a Lusevera nella Valle del Torre del 38 per cento, a Montefosca del 35 per cento, a Savogna nella Valle dell'Erbezzo del 38 per cento, e così per moltissimi altri villaggi.

Il Villaggio di Pers nella Valle del Torre è stato quasi completamente abbandonato. Così dicasi della grossa frazione di Flai-piano nel comune di Montenars.

La montagna della Slavia Friulana va lentamente verso la morte.

Quali le cause?

Mancanza di comunicazioni, particolarmente di strade, di servizi pubblici e di assistenza sanitaria, di scuole, mancanza di strade interpoderali, eccessiva severità dei vincoli sulle servitù militari, insufficiente reddito agricolo, eccessivo aggravio delle tasse, difficoltà e maggiori spese per la coltivazione dei magri terreni.

La Slavia Friulana costituisce un'area particolarmente depressa, e questa triste situazione della nostra montagna ne pregiudica gravemente lo sviluppo economico, agricolo e turistico ed impedisce il miglioramento delle condizioni di vita della nostra povera ma laboriosa popolazione nei confronti dei paesi di fondo valle e della pianura.

Se disastrosa è la situazione dei villaggi di montagna, non è certamente invidiabile la condizione degli altri Comuni agricoli.

Il crollo, verificatosi in questi ultimi anni, dei prezzi agricoli e l'aumento dei prodotti industriali hanno portato il nostro

piccolo e medio contadino sull'orlo del fallimento.

Le dodici ore, e anche più, di lavoro quotidiano nel periodo estivo non bastano, molto spesso, a chiudere in pareggio il suo bilancio familiare.

I prodotti delle sue fatiche, della sua terra, gli vengono pagati sempre meno, mentre vengono venduti sempre più cari al consumatore della città, ad esclusivo vantaggio della vasta rete di speculatori, che si arricchiscono in poco tempo sulle spalle del contadino produttore e dell'operaio consumatore.

E questa situazione viene ancora aggravata dalle indiscriminate importazioni dall'estero, che rendono più difficile il collocamento dei prodotti agricoli.

La disoccupazione, che rappresenta una delle più vergognose piaghe dell'Italia, è salita, questo invano, al cento per cento.

E cosa dire dei giovani, ai quali è negata ogni possibilità di essere assunti nelle industrie della pianura e delle città, di trovarsi una occupazione che permetta loro di guadagnarsi onestamente la vita, di crearsi una famiglia?

Quali prospettive, quale avvenire è riservato alle nostre nuove generazioni che si affacciano alla vita?

Questa, che brevemente riassumiamo, è la situazione reale degli operai e contadini in particolare, della Slavia Friulana.

Sappiamo che l'attuale classe dirigente italiana, attanagliata dalle contraddizioni che dilanano i paesi nei quali lo sfruttamento dell'uomo sull'uomo è tutelato dalle leggi, non solo non riuscirà a risolvere questi problemi, ma li aggraverà sempre più, perché sono insiti negli Stati capitalisti, come la pioggia nelle nubi.

E sappiamo pure che saranno risolti radicalmente solo quando i lavoratori italiani prenderanno nelle loro mani il potere. Ciò non toglie che in attesa di questo grande giorno, la classe dirigente italiana ha il dovere di attenuare la crudeltà di questi problemi e possa fare ancora qualcosa per rendere meno ingrata l'esistenza delle popolazioni di lingua slovena della Slavia Friulana.

(Dall'intervento di un delegato al XIII. Congresso Provinciale del P.S.I. Friulano)

Tavorjana

Na zadnjem zasedanju komunskega konvencija so odobrili proračun za to leto, ki znaša okoli 39 milijonov lir. Sklenili so tudi, da bojo zaprosili »Cassa Depositi e Prestiti« za posojilo 6 milijonov lir. Domenil so se tudi, da bojo kupili teren za razširiti britofo v Tavorjani. Nazadnje pa so se potrdili tarife za dazio in povisek za 50%.

V mesecu februarju smo imeli v našem komunu tele moviment anagrafič:

rodili so se: Candoni Sandra, Pezzano Alessandro, Muller Martin, Muller Albina, Giorgiutti Riccardo, Tirone Teresa, Mrakic Loris; **umrli so:** Bertoldi Ernesta uduova Sant, stara 76 let in Vencelj Emilia poročena Kromac, stara 43 let; **poročili so se:** Gizzi Gaudenzio z Cuder Annamara, Aprile Fausto s Komac Renata. V istem mesecu je prišlo v naš komun 31 ljudi, emigriralo iz našega komun je pa 38.

Sv. Lenart

Na zadnji seji je odobril naš občinski svet preventivni proračun za leto 1961. V številkah je proračun takšen: dohodki 16 milijonov 500 tisoč lir, izdatki 20 milijonov 500 tisoč lir. Naša občina ima torej

Previsoki davki na nove hiše

Ceprav ne v takšni meri, kot v drugih krajih, se v zadnjem času tudi pri nas mnogo gradi. Kmetje popravljajo svoje zakajene hišice, hleve, gnojnice, kurnike in zidajo nova stanovanja.

Morda se bo kdo vprašal, kje jemljejo ti ljudje denar za graditev, če pišejo in vedno trdijo tisti pri »Matajurju«, da vlada po gorskih vaseh furlanske Slovenije črna mizerija. Na podobno vprašanje nam ni težko odgovoriti. Za popraviljanje starih in za graditev novih stanovanj, prav gotovo ne dobi naš človek sredstev s kopanjem domače grude. Emigracija ima nešteto negativnih strani, a poleg tega, da je edina pot, ki pelje do zaslužka, ima tudi to pozitivno, da se naš človek spozna in seznami z boljšim življenjem ljudi v tujini, da vidi, vsaj od daleč, kje in kako živijo prebivalci v tistih deželah, kjer služi svoj vsakdanj kruh. Ta naš človek mrljivo dela, varčuje, špara in skrbi, da bi spraval čimprej skupaj nekaj denarja, se vrnil domov, popravil ali sezidal novo stanovanje, takšno, ki bi bilo podobno človeškemu bivališču, kot so tista, ki jih vidi v tujini. To je njegova prva želja.

Tako s sredstvi, ki jih zaslužijo v inozemstvu, zidajo in popravljajo naši ljudje svoja stanovanja. Tisti pa, ki nimajo dovolj denarja, napravijo prošnjo na »Ispettorato Provinciale dell'Agricoltura« v smislu zakona štev. 991 o hribovskih in pasivnih conah. Ta »Ispettorato« ima na razpolago državna sredstva, toda prošnja je več kot sredstvo, zato je srečen tisti, ki pride na vrsto. Zgodilo se je, da so morali čakati naši prosilci več kot pet let, preden so dobili dekret in potrebne kontribute za graditev. Vendar je prijel te kontribute že marsikateri naš kmet, ki je skupaj s tistimi prihranki, ki jih je zaslužil v tujini, sezidal lepo in primerno stanovanje.

Mislimo, da bilo pametno in potrebno, da bi spodbujale oblasti iniciativo za graditev, ki je v naših ljudeh, z raznimi nagradami, da bi čimprej spremenili svoje zakajene hišice v lepa, cvetoča, moderna stanovanja, ki naj bi ustrezala in odgovarjala današnjemu času, moderni tehniki, to se pravi, današnjim zahtevam. Na žalost se danes pri nas dogaja nasprotno. Občinske oblasti ubijajo v našem človeku voljo

Kdaj bodo končali z deli v Zverincu

Cesto od trušenjske poti do Zverinca so gradili več časa z delavskimi centri (Canterii di lavoro). Lansko leto so prišli s cesto do vasi, a vendar ni še končano delo. Na kraju kjer konča cesta, to je na vrhu vasi, pred Šimenovim hlevom, je ostal odprt pred kakšnih 200 metrov globok in je zelo nevaren za prevoz živine, za ljudi, a posebno za otroke. Občina ali druge oblasti bi morale dati na razpolago še toliko denarja, da bi napravili na kraju te ceste primerno ograjo. Dvesto tisoč lir bi bilo dovolj, da bi napravili vse delo in s tem bi bile odstranjene nevarnosti za pripetelive nesreče.

Prebivalstvo v Zverincu upa, da bodo razumele oblasti njihovo zaskrbljenost ter tudi ukrenile v tem pogledu.

IZ TERSKE DOLINE

Kri to nje' uòda

Sinouje anu hčere naših emigrantov u Jugoslaviji so »orgogliosi« na svoj rod

Snje smo pisal' u našem žiornaliju o emigrantih iz Terske doline, ke so še dosti let pred parvo svetovno uero odšli u tabotno Avstrijo na djelo. Teli emigranti so venčapart žej pomarili, a njih otroci, ke so šli z njemi u emigracijo al' se buj pozno rodili, radi govore o zemji svojih staršeu anu nonou. Skuažej usi no znajo čekarati terski dialet, zakē so starši čekarali le po naše.

Emigranti so še táboto, tej nás, hodili na djelo u skupinah anu zatuo so nastajale cjele kolonije judi iz naše doline. Še nás ve obrenčemo več famej barskega al' terskega izvora (origine) u Loki pri Zidanem mostu anu Račici na Štajerskem. Obrenčemo pa jih še po drugih krajih Slovenije.

U Medvodah na Gorenjskem pražem-pjen, ke to e nás dán important čentro industrijal Slovenije, kjer to e fabrika za kolorje anu 'na velika kartjera, na živi Katina Cullino, poročena Drnovšek. Rodila ne se u Teru 4.11.1884 ljeta, par nji hiši so jim pravili Vanati. Kar ne bla stara 11 let ne paršla z čiačem Petrom Cullinom u Istrijo, kjer e djelou murador. Ejtu ne se buj pozno spoznala anu poročila z Drnovškom, ke e bi monter par puosti anu telegrafu anu ne se z njim trašferila u žleb pri Medvodah, kjer na stoji še nás.

Zlo na e orgogliosa na svoj rod anu na ne skriva svojega materinega dialektu. Šebēn na živi žej od ljeta 1895 u drugi patriji, zlo rada na čekera po naše — po tersko. Žej več let na prebjera naše glasilu »Matajur«, žaki o parnaša novitadi iz njenega domačega kraja. Na simpri má šperančo, ke ve bomo še mi u Terski dolini paršli do naših dritou, ke na nam apartenijo po mednarodnem pravu.

Kar smo jo šli ledát, nam je rakomandala, da naj u njenem imanu saludamo

usē Terjane anu ne nam dala še fotografijo, ki ve je kle publikamo. U Teru se je sigurno snje kaka znančinja od otroških let nahordá.

KATINA CULLINO, HČI PETRA CULLINA - VANAT IZ TERA. U SVOJIM 77 LJETU STAROSTI

Ahten

Zavoj srčne paralize je pretekli tjeđan umrla naša vaščanka 63 ljetna Ana Gai-cotti poročena Lavrenčič. Žená je bla dougo časa v videmskem špitalu in kar se je vračala damu je med potjo zvjedala, da jo je v špitalu tud njen mož. Ta noticja jo je takuo užalostila, da je padla na tla in sobit umrla.

Njen mož Milio, ki je vjeđu, da bo tisti dan žená paršla iz špitala, je prosu mjeđiha za dovoljenje, da bi šu obiskat ženo. Kar je čaku u Cedadu na korjero, ki bi ga peljala v Ahten, se je useđu pred neko hišo in zaspal. Drugo jutro so ga ušafali brez zavesti in ga pejali nazaj v čedadski špital, zak je tud njega zadela paraliza in medih so si pridržali prognozo.

Sestanek kmetov v Grmeku

Pred nedaunim so se sestali v Hlodiču kmetje iz vseh vasi komun Grmek. Namen sestanka je bil ta, da bi se kmetje združili za ustanovitev moderne zadružne mlekarne v Hlodiču. Zbranim kmetom je govoril funkcionar provincialnega inšpektorata z poljedelstvo in referent za naše kraje dr. Pascolini. Govoril jim je o potrebi in koristi zadružnih mlekar.

Kot je znano, imamo v Grmeku 464 krav in dve majhni mlekarni. Zadružna mlekaria v Platu prejema do 300 litrov mljeka dnevno, tista v Hlodiču pa nekaj nad 400 litrov. Ostalo mljeko prodajajo kmetje videmskemu konzorciju, ki jim ga plačuje od 37 do 40 lir za leter. Ako bi zgradil veliko in moderno mlekarno v Hlodiču, bi lahko v njej predjelali nad 2000 litrov mljeka dnevno, saj bi se tu stehalo mljeko iz grmiških, dreških in celo nekaterih šenlenskih vasi. Takšna mlekaria bi seveda prinašala velike interese našim kmetom.

Dr. Pascolini je povjedu kmetom, da so oblasti parpravljene nuditi vsestransko pomoč za graditev te mlekarne v Hlodiču, da pa je odvisna zgraditev tudi od kmetov samih, od njihove dobre volje in združitve.

Na sestanku je bilo opaziti, da je nemogoče združiti naše kmete. V diskusiji so prišle najbolj na površje kampanilistične težnje. Kmetje iz gorskih vasi nasprotujejo zgraditvi mlekarne v Hlodiču.

Za opravičilo tega nasprotovanja pravijo, da je zadružna mlekaria v Hlodiču že obstajala pred 40 leti, da pa so šli interesi od nje v žepe prebrisanih Hlodičanov in da so jih osleparili tudi z zadrugo, ki je bla takrat ustanovljena, pa je prišla potlè v zasebne roke. Toda kljub tej nezupnosti so zbrali po enega fiduciarja iz vsake vasi, ki bodo skušali pridobiti še

druge vaščane za gradnjo zadružne mlekarne.

Kot smo že povedali, bi bla zgraditev mlekarne v Hlodiču dobra rječ tud zatuo žaki je Hlodič center, ki povezuje vse okoliške vasi, tudi dreške in šenlenske.

Kmetje bi muoral imjet več zaupanja v zadružno moč in v interese, ki jih pri naša zadružništvo. Opustiti bi morali kampanilizem in zgraditi svoj gospodarski dom, kot je zadružna mlekaria, v Hlodiču, katjera bi doprinašala vsem vaščanom dobre interese.

Praprotno v Idrijski dolini

Novi obmejni prehodi za kmete dvolastnike

Do sedaj so bli kmetje iz komun Prapotnov parmuorani hodit obdjelovat zemjo onkraj konfina samo skuož določene bloke, ki so bli za nekatere zlo nepriladni (scomodi) zavoj prevelike oddaljenosti. Tele dni pa so se riunile obmejne italijanske in jugoslovanske oblasti in se dogovorili, da bojo kmetje od sadá naprej lahko hodili čez konfin še skuož druge bloke ob reki Idrijci (Judrio). Sadá je v komun Prapotno kar sedem prehonov, med temi tud' Melina, Salamant, Čjubic in Stari Mlin. Skuož vse prehode bojo kmetje lahko prenašali tud' pujske par-djelke.

Preteklo nedejo je blo izredno zasedanje komunskega konseja. Sprejel so proračun za ljeťo 1961 (bilancio preventivo). Nato je komunki konsej sklenil, da se poviša plača mjeđihu od našega komun na podlagi table, ki je bila sprejeta od G.P.A. (Giunta Provinciale Amministrativa). Sklenil so dati tud' kontribut za zgraditev v Padovi paviljona »Furlanije-

Čedad

Nesreča ne počiva

Evgenij Birtič iz Podbonesca se je par djelu v gozdu urjezu z rončejo v desno roko. Odpeljal' so ga v čedadski špital, kjer se bo muoru zdraviti tri tjeđne.

Mario Camugnero iz Tavorjane si je zlomu ramo in bo ozdravu v adnim mjesecu. Puob je nesu na ramenih težko brjemo sena in mu je med potjo spuznilo in takuo je paršlo do nesreče.

Anton Matelič iz Špjetra je muoru tud v špital, žaki mu je njekšan stokuu gobac.

Mario Birtič iz Sovodenj je padu z motorja in si zlomu desno ramo ter ušafu še več drugih poškodb. Ozdravu bo v adnim mjesecu.

Jožef Jurman iz Grmeka, star 70 ljet, si je par padcu zlomu čampno koljeno. Ozdravu bo v 40 dneħ.

Vsem ponesrečencem želimo, da bi hitro ozdravili.

Rezija

Zadnjikrat smo povjedali, da smo stavili komisijo, ki jo bo peljal šindik v Videm na pokrajinsko upravo, da bo ta odobrila načrt za gradnjo nove ceste, ki bo vodila skozi našo dolino. Ker je bilo o tem toliko govorjenja in razprtij, moramo povedati, da je pokrajinska odministracija odobrila načrt za krajšo cesto. Stroški za to delo bodo znašali okoli 100 milijonov lir. Z deli bodo v kratkem pričeli, saj so že dali v apalt.

Podbonesec

Dne 1. marca smo pokopali našega vaščana Gvida Domenisa, ki je bil star komaj 51 ljet. Mož je bil zlo poznan po vsej okuolei, žaki je imeu oštarijo. Med zadnjo uojško je bil interniran v Germaniji. Žlahti rankega Domenisa izrekamo naše sožalje.

Zahvala

Podpisani MARIO MAKORIĆ se najtopleje zahvaljujem vsem dobrosrnim ljudem iz Vidma, Gorice, Trsta in drugih krajev za denarne pošiljke, ki so mi jih poslali, da bi se izognil lakoti, ki je pretila meni in moji stari materi v teh trdih zimskih mesecih. Prav lepo se zahvaljujem tudi uredništvu Matajurja, ki je odprlo to nabiralno akcijo za pomagati invalidu, ki je primoran živeti s 50 lirami na dan. Se enkrat, vsem darovalcem najlepša hvala.

MARIO MAKORIĆ
Prossenico, 63 (Posta Taipana)

Sovodnje

Preteklo nedeljo so se riunil v prostorih našega komun izvoljeni člani v upravni odbor komunske kmečke vzajemne blagajne (Consiglio direttivo Mutua Coltivatori Diretti), da bi imenovali predsednika in podpredsenika. Za predsednika je bil imenovan Camillo Černoja, za podpredsednika pa Virgilij Petričić. Člani upravnega odbora so bili imenovani sledeči: Peter Bernjak, Jožef Markič in Leopold Mašera.

Zavoj profilakse bojo zaprli do 15. marca obmejni prehodi v Miščku in Mostu Klinac. Kot vjemo, se je v tej okuolei pojavila huda živinska bolezen slinavka in zatuo bo korlo upoštevati vsa navodila (istruzioni), ki jih dajejo veterinarji, da se bojezen ne razširi.

V ponedeljek 13. februarja je umrl v čedadski bolnici 70-letni Jožef Kverčič iz Celah nad Prapotnem. Pogreb se je vršil v torek 14. t. m. na domačem pokopališču, saj so želeli svojci pokojnika, da bi bil pokopan v domači zemlji. Družini in sorodnikom izrekamo naše globoko sožalje.

Še tri žrtve belgijskih minjer

Iz najmanjšega komuna naše dežele, iz Dreke pod Kolovratom, ki šteje samo 1.300 prebivalcev (ljudi), je kar 400 emigrantov v Belgiji. V tej majhni deželi so zaslužili veliko denarja, a na žalost ni bil denar zaslužen samo z žulji, ampak tudi z izgubo zdravja, s krvjo in smrtjo. Kolikrat smo že pisali o smrtnih nesrečah, ki so se pripetile v tamkajšnjih rudnikih, koliko naših družin je že jokalo za svojimi, ki so pustili življenje v tej »črni deželi«. Da bi blo le enkrat končati teh smrtnih nesreč. V zadnjih desetih letih je umrlo več naših ljudi zaradi silikoze, rudarske bo-

GLAS EMIGRANTA

Odhod v emigracijo

Kdor je mislil letos iti v emigracijo, je že šel. Prejšnji teden so šli zadnji: stari sezonski (stagionalni) emigranti in mladi novi emigranti, prave rekrute. Stari imajo svoje stare kontrate in svoje inpreze in vedo, kaj jim je treba napraviti. Novi emigranti pa so se obrnili nekateri na urfici provincialni di lavoro v Vidmu, nekateri pa nikamor. Ti so šli kar preko prijateljev in znan- cev, ki so jim pripravili že mesta in delo. Zelo malo gre naših emigrantov na Centro di emigracione del ministe- ro di lavoro v Veroni. Tam so namreč rčne delegacije tistih držav, kamor hočejo iti emigranti. Te delegacije se- lecionirajo z vizitami doktorjev delav- ce in jih nato pošljejo na tisto delo za katero so sposobni. V Veroni je per- manentna delegacija za Germanijo in so Nemci zelo natančni je bolje, da gredo delavci čez Verono, ker bi imeli le škodo, če bi šli kar na svojo roko.

Prihod na delo

Konstatirali moramo, da so pogoji za življenje in delo v Germaniji in Švi- ciji, ki sta glavni državi za naše emi- grante, iz leta v leto boljši. Kaj ne bi bili, saj naše emigrante, naše delavce krpavo rabijo. Nekaj so intervenirale tudi naše oblasti za emigracijo. Pomi- sliti pa moramo, da se v enem letu razmere ne izboljšajo mnogo. Glav- no so stanovanja za sezone, gradbe- ne (edili) delavce. To so v glavnem tu- di naši delavci iz Furlanske Slovenije. Napravijo lesene in zidane barake za delavce, ki niso več tako slabe, kot so bile pred leti. Samo premalo je takšnih dobrih barak. Privatniki pa radi straš- no izkoriščajo ubogega emigrantskega delavca. Posebno v Šviceri so same švi- carske oblasti ugotovile polno takšnih grdih srtutorjev. Nič pa še ni naprav- ljeno, da bi naši delavci jedli takšno hrano kakor so jo navajeni doma. Če nima nobenega, ki bi mu jo pripravil, mora jesti tisto, kar mu dajo. In tista hrana ni ne okusna in je tudi ni dosti. O, vse polno je stvari, ki še niso ure- jene.

Resia e i Resiani

(REZIJA I REZJIANE)
(Baudouin de Courtenay. In «Slavianski Zbornik», III° SPB, 1876, pp. 311 - 371)

Tutte le persone di cui fanno il conto le tabelle stati- stiche riportate sono nate nel Comune di Resia, con l'ec- cezione delle seguenti che provengono da altri Comuni italiani.

Il Brigadiere di Finanza (1), il Parroco (1), una Guardia di Finanza (1), una proprietaria(1), un sarto (1), un Sotto-brigadiere (1), un tessitore (1): totale 7. Essi costituiscono una minoranza trascurabile sul totale della popolazione (2537). Siccome al Censimento del 31 dicem- bre 1871 non è stato fatto alcun conto delle nazionalità in Italia, se si consultassero i puri i semplici dati stati- stici senza ulteriormente approfondire le proprie cogni- zioni, si arriverebbe all'ovvia conclusione che i Resiani sono gente di purissima razza italiana, e nulla si potrebbe apprendere circa la loro appartenenza etnica: essi abitano in Italia e di conseguenza essi sono Italiani, quindi di razza italiana. Ma siccome la loro appartenenza etnica e la loro individualità razziale ci sono perfettamente note, senza aver bisogno di consultare le statistiche, bisogna dire che sulla base del già noto le statistiche ci potranno servire a completare le nostre conoscenze. Infatti sappia-

Kaj bomo delali tale mesec

NA POLJU pričnemo s pomladansko setvijo. Najbolj zgodaj sejemo tiste stva- ri, ki nucajo dosti mokrote, kakor grah, bob, detelja; potem tiste, ki nucajo za rast več časa in so najbolj občutljive za pozno slano; jara pšenica, oves, zgodnji krompir, korenje. Preglejmo njive, kjer raste ozimno žito. Če mraz ne privzdigne, ali pa izriže rastlinic, ni treba valjati žita, da bi se korenine spet sprijele z zemljo. Gnojimo žito s kalcijevim nitratom in si- cer nučamo za 1000 kvadratnih metrov njive 10 do 15 kg gnojila. Krompirja ne smemo saditi na frišen gnoj.

Nekaj o domačih zajcih

Domači zajci nucajo, kakor druge do- mače živali, pravo fuotranje, če hočemo, da bo njihova reja dobra. U prvi vrsti morajo vedeti, da spada tudi domači za- jci v glodalce, ki največ jedo ponoči. Če jim je treba pokladati največ fuo- tra zvečer, predvsem zelenjavo, seno in peso. Ta fuoter bodo zajci pojedli v prvih nočnih urah. Zjutraj jim je treba dati okoli 60 do 70 gramov mešanega fuotra vsakemu. Primerna mešanica je tale: ječmenova moka 30%, koruzna moka 26%, pšenični otrobi 15%, mesna moka 8%, mi- neralne sstance 4% in 2% ribjega olja ali vitaminov A in D.

Zajkljam, ki dojijo je treba dati še eno porcijo takšnega koncentriranega fuotra opoldne, zvečer pa jim je treba dodati še pest ovs.

Žwinoreja

Zaradi preveč mrzlega, mokrega ali u- gretega fuotra nastane dostikrat pri živini napenjanje in včasih žival od tega tudi pogine, če ji ne znamo takoj pomagati. Ponavadi se to napravi s trokarjem. V dostih krajih pa odpravijo živinorejci na-

Hribovska bonifika v krizi

Lepa je furlanska ravnina, malo jo je za toliko ljudi. Naši ljudje ki žive v hribih, so zmeraj gledali s poželenjem, z lakoto na to lepo furlansko zemljo. Zdaj se je tako obrnilo, da je prišla vsa itali- janska agricultura v krizo, da je ne no- beden ne mara, še naši ubogi Slovenji ne.

V Furlaniji je pa povrhu še 350.000 hek- tarjev zelo revne hribovske zemlje.

Na podlagi zakona o montanji so napra- vili tri komprenzorije za hribovsko boni- fiko. Ljudje so mislili, da bodo dobili kak- šne kontribute, stanziamente, da bo kaj zaleglo. In kaj so dali:

leta 1958-59	295.000.000 lir
leta 1959-60	135.000.000 lir
leta 1960-61	75.000.000 lir

Iz leta v leto so v treh letih zmanj- ševali contribute za komprenzorije. Zdaj že dajo samo toliko, da sploh ni mogoče opraviti nobenega dela in napredka, am- pak se bonifika samo impostira, napra- vi pa nič. Pri stotisoč hektarjih sploh ni mogoče ničesar napraviti s tristo milijoni. To je bilo komaj milijon za hektar. Zdaj pa pride komaj četrtnina milijona na hektar za bonifiko. S tem ni mogoče dela niti začeti.

Vemo, da je takšnih dolin in hribov na tisoče v celi Italiji in da ni več stan- ziamentov, več denarja na razpolago. Tre- ba bi bilo toliko milijard kolikor dajejo zdaj milijonov. To pa je nemogoče. Lahko bi bonificirali v vsaki provinci eno samo dolino, en sam komprenzorij v tolikih letih. Na vse strani pa je glih tako, kot da bi poleti v suši iz kangljice poškrpil veliko suho njivo.

Ne požigajte suhe trave

Nekateri naši kmetje še vedno požigajo suho travo v rebreh in bregih v prepri- čanju, da bo potem mlada nežna trava hitreje rastla. Pepel stare požgane trave naj bi namreč predstavljal dobro gnojilo, ki pospešuje rast mladi travi. V resnici pa je požiganje suhe trave samo škodljivo. Vsi vemo, da je posebno v suši, požiganje zelo nevarno, razen tega pa je v pepelu požgane suhe trave zelo malo kalija. Na- sprotno je vročina zraven tega še nevar- na za mlado travo. Do sedaj jo je suha trava varovala pred mrazom in soncem. Ob požiganju mlada trava ovne, kar predstavlja največjo škodo. Razen tega nam ogenj uniči gnezda raznih koristnih ptic, ki gnezdiijo v travi.

mo che tutti i Resiani appartengono alla razza resiana (resianskomu plemenu). Siccome c'erano soltanto 7 stra- nieri a Resia il 31 dicembre 1871, la popolazione totale presente era 2537 — 7 = 2530. Ma tutti gli assenti alla stessa data erano indubbiamente Resiani puri cosicché si può calcolare che il totale minimo della intera popola- zione fosse 2530 + 738 = 3268, che abitava allora sia in Resia che nelle varie zone dell'Italia, dell'Austria e della Germania. I 7 stranieri, etnicamente parlando, erano così ripartiti: 3 (forse 2) Italiani impiegati al servizio dogana- le, 3 (forse 4) Friulani (un sarto, un tessitore, una proprietaria e forse una guardia di Finanza), 1 Slavo del Distretto di S. Pietro (al Natisone), cioè il Parroco. Mi hanno detto che c'era anche una donna sloveno-carinzia- na, ma siccome essa non figura compresa nei dati stati- stici, probabilmente venne sposa a Resia dopo il 1° gen- naio 1872.

I Friulani che abitano in mezzo ai Resiani usualmen- te imparano il resiano, ma non riescono mai a pronuncia- re bene, nè a fare proprie le originali espressioni esclu- sivamente resiane, e tutte le peculiarità della parlata re- siana. Inoltre non tutti i Friulani s'abbassano a voler imparare il resiano. Per esempio, la moglie dell'oste, la proprietaria, una Friulana di nome Giusti proveniente da Resiutta, è a Resia da più di vent'anni, ciononostante riesce appena a capire il resiano e parla continuamente friulano, sicché molte donne e bambini resiani o non sono in grado di comprenderla o la capiscono a metà.

Tutto sommato, il totale 3275 della popolazione re- siana è piuttosto inferiore che reale. Se anche 7 stranieri sono iscritti nel Comune di Resia, un numero ben più

penjanje na zelo preprost način: razta- pijo slanino (lardo) in prisilijo žival, da raztopljeno mast požre. Brž ko pride mast v prežvekovalnik, se združi s plini ki so tam, in žival začne bruhati. V 30 ali 45 minutah je žival spet zdrava.

Da nam krompir ne gnije

V zgodnji pomladi se ponavadi pokvari zelo dosti krompirja zaradi močnega kli- tja (poganjanja). Kakor je koristno, da je semenski krompir kaljiv in da zadost zgodaj sklije, tako si želimo po drugi strani, da bi jedilni krompir ne poganjal zgodaj.

Kemiki so dolgo študirali, da bi odkri- li kakšen preparat, ki bi zadrževal pre- zgodnje klitje. V zadnjih časih se je pre- cej razširila uporaba praška tuberite, ki so ga začeli izdelovati v Angliji. Za 1000 kg krompirja je zadost 1 kg praška tube- rite, da ustavimo klitje.

Sedaj pripravite cepiče

Marsikateri sadjar pozabi na to, da si mora sedaj, ko rastlina še popolnoma spi svoje zimsko spanje, pripraviti potreb- ne cepiče.

Če hočemo računati na dober uspeh pri cepljenju, mora biti podlaga vedno bolj sočna, bolj muzevna, kot je cepič. Če je narobe, cepič ovne in uspeh cep- ljenja izpade.

Cepiče povežite v snopiče in jih vložite v pesek ali pa v mah, z glavicami nav- vzgor. Ko jih boste prihodnji mesec ra- bili, jih boste imeli pri rokah.

ZA NAŠE gospodinjie

Iz starega klobuka lahko napravimo vložke za čevlje. Prerežite ga na dva ena- ka dela in ga namakajte 24 ur v vodi. Potem klobučevino raztegnite na ravni deski, pribijte in tao pustite, da se posuši. Potem izrežite velikost vložkov za čevlje in copate. Ko se taki vložki umažejo, jih operite s salmiakom (amo- niaka) in posušite. Taki vložki so pred- vsem primerni za zimo, ker so topli.

Star kruh bo zopet kot svež, če ga za- vivjete za nekaj minut v moker prtici in ga nato malo popečete v pečici.

Star krompir bo okusnejši, če vodi v kateri se kuha, prilijete malo kisa

Stare šivanke postanejo kakor nove, če jih zataknete čez noč v kos mila (žaf- fe) in jih potem splaknete v mlačni vodi in dobro obršete.

Stara orehova jedra poparite s slano vodo, ohladite in pustite vodo odteči. Takoj postanejo spet okusna.

Odprte konzervne škatle je treba takoj izprazniti, ker drugače je nevarno, da se vsebina pokvari. Če kaj ostane, denite v porcelanaste ali steklene posode s po- krovom.

Jajčne madeže, prav tako kot krvave, čistimo vedno z mrzlo vodo.

Ce je zamašek prevelik, ga ne obrežemo, ampak ga izdorbemo v obliki klina. Zama- šek se stisne in ga lahko nučamo.

Vijake z lahkoto privijemo, če jih prej namažemo z maščobo.

Sivanko za stroj priostriamo, če z njo prešijemo nekaj centimetrov smirkovega platna (carta vetrata).

grande di Resiani è certamente iscritto negli altri Comuni o dell'Italia o dell'Austria. Infatti alcuni Resiani si spo- sano a Udine ed in altre città e villaggi, altri invece si trasferiscono con le loro famiglie. Dopo due o tre gene- razioni i loro discendenti non conserveranno tracia della loro provenienza resiana. Intanto però i dati sui Resiani assenti riflettono soltanto la registrazione dei passaporti e riguardano persone che intendono tornare in patria, prima o poi. Va infatti notato che neanche i Resiani al servizio militare furono contattati. Orbene, circa 30 giovani resiani si trovano ininterrottamente alle armi. Nel 1873, all'epoca in cui mi trovavo in Italia, il Ministero della Guerra italiano stava organizzando le cosiddette «forma- zioni alpine», compito delle quali sarebbe quello di cono- scere tutti i passi alpini ed, in caso di guerra, difenderli dagli attacchi del nemico. Codeste formazioni vengono distaccate sulle Alpi, ai confini dell'Italia, della Francia, Svizzera ed Austria. Esse sono composte in maggioranza da montanari; così per esempio, a quelle «formazioni al- pine» nel 1873 vennero assegnati 23 Resiani. I restanti, per quanto io sappia, vennero assegnati all'artiglieria.

I dati statistici sui minorati resiani sono i seguenti:

	Maschi	Femm.	Totali
Ciechi dalla nascita	—	2	2
Ciechi dopo la nascita	1	—	1
Deficienti dalla nascita	2	1	3
Deficienti dopo la nascita	—	—	—
Sordomuti dalla nascita	—	2	2
Sordomuti dopo la nascita	—	—	—
Totali	3	5	8

za naše mlade bralce

Palček

Pismo iz Jugoslavije

Dragi učenci in učenke iz Beneške Slovenije.

Pišete Vam učenci in učenke iz Loke pri Zidanem motus. Obojujemo IV. in V. razred osnovne šole. Danes smo končali 1. polletje šolskega leta 1960-61. Zadovoljni smo s spricvali in smo hvaležni našim učiteljem in učiteljicam.

Blizu Loke je vas Račica. Omenjamo jo zato, ker tu žive potomci Beneških Slovencev. Naj Vam napišemo nekatere primke, ki so tudi pri Vas: Lendaro, Culleto, Pec, Bobbera. Skoraj vsi so naročeni na Vaše glasilo »Matajur«. Tudi mi smo ga že brali. Včasih je zadnja stran posvečena otrokom, kjer so lepe pravljice in basni.

Iz Vašega glasila poznamo, da se ne učite v materinskem jeziku, ampak se morate naučiti le v italijanskem. Po mednarodnem pravu imate polno pravico do slovenskih šol. Vaši voditelji se že petnajst let bore za slovenske šole. Mi upamo in Vam želimo, da bi to dosegli. V »Matajurju« tudi beremo, kako se Vaši starši trudijo in živijo težko življenje. Vaši kraji so lepi, če tudi so v hribih. Težko je pri Vas z obdelovanjem zemlje. Zemlja Vas ne more preživeti in tovarni nimate. Pri nas je tako urejeno, da je v vsakem večjem kraju podjetje ali mala tovarna. Zato pri nas ni brezposelnih ljudi. Vaši bratje ali očeti je pa morajo v inozemstvo. Tam služijo svoj kruh, ker Vam ga doma primanjkuje. Upamo, da se bodo tudi v Vaših vaseh Beneške Slovenije razmere izboljšale.

Zelo bi nas veselilo, če bi nam kaj pisali. Mogoče v slovenskem jeziku ali v Vašem narečju. Saj bomo že razumeli. Sicer pozno, a želimo Vam in Vašim staršem vse najboljše v letu 1961 in da bi dosegli svoje pravice, za katere se borite.

Ivanka Kumar
Lipovšek Breda
Ivan Švagan
Silvo Volarič
Olga Golob
Zdenka Kocijan
Jože Brežan

Naslov:
Učenci in učenke
iz osnov. šole
Loka pri Zid. mostu

Živela sta mož in žena, ki pa nista imela otroka.

»Moj bog!« je prosila žena, vsaj tako čete mi daj kakor je moj palec, če že večjega nisem vredna.

Bog res usliši njeno prošnjo, pa jima da dete tako majceno, kakor palec. Zato je dobilo ime Palček.

Dvanajst let je bilo Palčku, k ga mati pošlje v gozd, da nabere gob i obed. Palčku pa se je v gozdu malce uveč sede na veliko kačjo gobo in zaspi. Ponoči pa se prebudi. Nekdo se je bi priziv reč ob njegaj spotaknil.

»Kaj me brcaš?« se začne Palček.

Tisti, ki se je spotaknil ob Palčka, je bil namreč tolovaj. Drugi tolovaj je šel za prvim in tudi ta zadene z ного ob Palčka.

»Prijatelj!« se začne Palček, »ali te ni sram, da me po krivici brcaš?«

Tolovaj gleda, gleda, pa nikogar ne vidi. Prižge šibico, pa zapazi, da se mali možček repenči na gobi.

»Ravno tebe potrebujemo, Palček,« pravi vesel prvi tolovaj. »Ti boš naš najboljši pomagač, ker si tako majhen. Hajdi z nami.«

Pa pridejo do bogatega posestnika. Tam pošljejo Palčka v hlev, da jim odpre znotraj zapahnjena vrata, ker hočejo konja ukrasti.

Palček se res potegne skozi luknjico v hlev. Tam si ogleda in vidi dva konja, starega in mladega. Zato kar glasno vpraša tolovaje pred vrati: »Starega ali mladega?«

»Tiho, Palček, tiho!« ga svari prvi tolovaj »sicer se prebudi gospodar, pa pojdemo praznih rok od tu.«

»Hočete starega ali mladega?« se začne Palček ves jezen.

Gospodar se res prebudi in pride z lučjo v hlev. Seveda so se tolovaji že preje poskrili.

»Čemu mi svetiš, norec?« zakriči Palček nad gospodarjem.

Gospodar gleda po vseh kotih, od kod prihaja tako močan glas, pa nikogar ne vidi.

»Prosim te, ne sveti mi vendar!« se oglasil Palček znova.

Gospodarju so se že preje ježili lasje. Ko pa vnovič čuje odločen glas, pa ne vidi nikogar, se zgrozi in zbeži v hišo.

Tatje pa mu odženejo najlepšega konja. Pri drugi hiši je gospodarila ženska. Tolovaji se dogovore, da ji pokradejo maslo, in zopet pošljejo Palčka naprej.

»Dosti ali malo, hočete?« vpraša one pred durmi.

»Bodi vendar tiho, drugače nam vse pokazi!« ga svari veliki tolovaj.

Toda Palčku tudi sedaj ne zaleže svarilo.

»Dosti ali malo?« se še bolj začne in

že sedi na polnem loncu masla.

Zena se prebudi in takoj misli, da ji hočejo maslo ukrasti. Zato niti ne prižge luči, ampak kar v temi hiti v šrambo in zagradi lonec z maslom, da bi ga odnesla.

»Kam pa me neseš, baba?« se začne Palček na loncu.

Tega se gospodinja tako prestraši, da spusti lonec in zbeži nazaj v sobo ter se dobro zaklene.

Tolovaji pa ji odneso vse maslo.

»Konja in maslo že imamo,« pravi tolovaj. »Zdaj pa potrebujemo še mesa.«

Pa pridejo do mesarja in zgonijo spet Palčka v mesnico.

»Kože hočete ali meso?« zakriči Palček in že se spravi na kup mesa.

Mesar se prebudi, teče v mesnico, zagradi meso in kože ter hie odnese.

»Norec, kaj me tako tiščiš?« se oglasi Palček.

»Joj, to je pa gotovo sam vrag!« se prestraši mesar, spusti kože in meso na tla ter zbeži v hišo.

No, ko so tolovaji vse tako srečno cpravili, pa gredo domov v svojo pod velikim bregom skrito hišo. Pripravijo si dobro večerjo ter jedo in pijo. Za Palčka pa se nikdo ne zmeni.

»Hoj, gospodje, kaj pa naj same sline požiram!« se začne Palček. »Tudi jaz sem lačen.«

»Ti pa glodaj kože!« se zasmije prvi tolovaj, drugi pa se mu režijo.

Palček zgrabi šibo in spleza na streho.

»Hišo vam razbijem,« se dere in mlati po strehi, »vi grdi, nevaležni tolovaji.«

Pravijo, da še dandanes sedi Palček na strehi, razbija in kriči. Naj vidijo ljudje, da res ni vredno pomagati tolovajem.

Hvaležni medved

Nekje v gorah je v senci velikega drevesa sedela žena. Poganjala je zibelko z malim otrokom in pri tem nekaj šivala.

Nenadoma se ji je približal orjaški medved in iztegnil proti njej ogromno šapo, v katero se mu je zaril velik trn.

Zena se je prestrašila. Medved pa je neprestano ponižno cvilil in momljal. Nazadnje se je žena ojunačila in mu izdrla trn.

Ali, glej! Medved je naenkrat prevrnil zibelko, dete je padlo v travo, a medved je pograbil prazno zibelko in izginil.

Ni minilo četr ure, ko se je mrcina vrnila in postavila pred ženo zibelko polno sladkih hrušk.

Hrast, bukev in smrečica

Hrastič: Smrečica, kaj boš, ko dorasteš? Bukve: Najprej jo bodo oklestili. Potem bo šla na žago, tam bodo iz nje našagali desak. Ali pa bodo iz nje napravili telefonski drog. Deske bodo morda porabili za tla v hišah.

Smrečica: Kaj pa ti veš? Ko bom zrast-ravno in visoko, me bodo morda odpeljali k morju. Tam bodo iz mene naredili jambor. Na vrhu jambora bom nosila zastavo. Nosila jo bom iz kraja v kraj da bo ves svet vedel od kod sem doma.

Hrastič: Bukve, kaj boš pa ti?

Bukve: Ne vem! Morda bodo iz mene v tovarni naredili lepo pohištvo ali pa bodo moja polena grela ljudem domove. Kaj boš pa ti, hrastič.

Hrastič: Za kurivo me ne marajo preveč. Najljubše bi mi bilo, če bi iz mene našagali pragove. Veš, take za železniške proge. Ali pa pilote za mostove. Ljudje so si napravili velik načrt in potrebujejo zdaj več železnice in več mostov kot prej.

NARODNA PRAVLJICA IZ PREKMURJA

SIROTA

Umrla je mati.

Oče je postal vdovec, štiriletna hčerka pa sirota.

Oče pa se zopet oženi. Vzame si takšno žensko, katera je prinesla dvoje otrok k hiši. Kadar so vsi štirje jedli, je morala hčerka sirota na pragu paziti, da ni kdo prišel v hišo. Tako je ukazala mačeha. Oni so pojedli vse, hčerka sirota pa je ostala lačna.

Ko nekega dne zopet pošljejo sirotico med jedjo na večni prag, nemilo joče in zbeži po svetu.

V velikem gozdu jo doide starček.

»Kam pa greš, mala? Zakaj jočeš tako nemilo?« jo vpraša starček.

Deklica sirota mu vse pove ter pravi da gre iskat svojo mrtvo mamico.

»Nikar ne jokaj, deklica sirota!« jo tolaži starček. »Jaz ti pokažem, kje je tvoja mamica.«

In gresta skupaj naprej ter prideta do neke hišice. Tam je bila doma — smrt.

»Je li, svojo mamico iščeš?« pravi smrt deklici sirotici. »No, jaz te že privedem do nje. Zdaj jej in pij, revica! Jutri boš pa že pri svoji mamici.«

Grozja, pa belega kruha ji je dala za večerjo. Sladkega mleka se je napila in legla v mehko posteljico, da se naspi.

In zaspala je za večno ter tako našla svojo dobro pravo mamico.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Reg. Videmske sodnije št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

OTON ŽUPANČIČ

Zvonovi

Bim — bim, bim — bim!

Jaz dan zvonim,
na okna vsa trkam,
zaspance budim,
budim — bim — bim!

Bam — bam, bam — bam!

Jaz sonca vam dam,
en pehar za polje,
en pehar za hram
ga dam — bam — bam!

Bom — bom, bom — bom!

Kje tvoj je dom?
Kdor si izgrešil,
jaz vodil te bom
na dom — bom — bom!

Si rileva che il totale delle persone prive di uno o due dei cinque sensi e di quelle difettanti di intelletto normale, è del tutto trascurabile. Mi fu detto che in una famiglia resiana erano nati successivamente ben 4 sordomuti, che morirono tutti.

Particolarmente interessanti sono i dati sull'istruzione dei Resiani. Penso sia perciò indispensabile comunicarli:

	Maschi		Femmine		Totali	
	alfab.	analfab.	alfab.	analfab.	alfab.	analfab.
dai 7 ai 12 anni	26	181	7	213	33	394
» 12 » 25 »	54	131	10	317	64	448
» 25 » 50 »	58	172	8	448	66	620
» 50 » in poi	39	116	3	248	42	364
Totali	177	600	28	1226	205	1826

(non trascrivo le distinte percentuali per età per le ragioni dette prima per le altre tavole omesse). Se calcoliamo la popolazione totale, compresi i bambini da 0 agli 7 anni su un totale di 1037 maschi avremo 177 alfabeti e 860 analfabeti; su un totale di 1500 femmine, 28 alfabeti e 1472 analfabeti; su un totale di 2537 individui d'amb i sessi, 205 alfabeti e 2332 analfabeti. Le percentuali relative sono così ripartite:

maschi	17 %	alfabeti e	83 %	analfabeti
femm.	2 %	»	»	98 %
insieme	8 %	»	»	92 %

L'alto grado di analfabetismo fra le donne è difficilmente comprensibile se non si tiene conto del fatto che dappertutto, non solo in Resia, l'istruzione viene considerata come un passatempo inutile e che la donna resiana è costretta ad affacciarsi per la casa e ad uscire a lavorare nei campi, per cui le donne resiane non hanno né il tempo né l'opportunità d'imparare a leggere e scrivere, benché lo desiderino e vogliano sinceramente allargare l'orizzonte delle loro conoscenze. Se la percentuale delle donne alfabete è quasi zero, non c'è molto da consolarsi neppure della percentuale degli uomini resiani che sanno leggere e scrivere. Eppure il Comune di Resia è fra quelli del Friuli e dell'Italia tutta in cui ci sono le percentuali minime di analfabeti.

E' estremamente interessante comparare il grado d'istruzione delle zone nord-orientali dell'Italia con quello delle popolazioni slave dei possedimenti austriaci confinanti con l'Italia. Mentre in quei possedimenti il popolo è abbastanza sviluppato ed istruito, la popolazione sia slava che romanza dell'Italia Settentrionale fino ad oggi si trova in condizioni di tristissima ignoranza.

Le cause di questa differenza sono, fra l'altro le seguenti:

Primo: l'atteggiamento della «intelligenza» (intellettuale) italiana verso il popolo a lei soggetto non è stato mai del tutto umano, finora, ed esso non può affatto paragonarsi all'attenta sollecitudine dell'Austria per i suoi sudditi sloveno-carinziani, guidati direttamente dalla «intelligenza» sloveno-carinziana. Questa differenza si nota in maniera lampante nella provincia austriaca nota col nome di «Contea di Gorizia», in cui a stretto con-

tatto, gli uni accanto gli altri vivono Sloveno-Carinziani e Friulano-Romanzi, pure questi con la loro «intelligenza», che per cultura e tradizione intellettuale appartiene alla cultura nazionale italiana. Ebbene, la popolazione sloveno-carinziana è abbastanza istruita e completamente libera, mentre la popolazione friulana si trova in uno stato di servitù e di ignoranza.

Secondo: le condizioni degli insegnanti in Austria sono di una completa indipendenza economica. Ad esempio, nella provincia di Gorizia, se non mi sbaglio, un insegnante percepisce da 400 a 1000 Gulden, circa 240 a 600 rubli, all'anno. Questo stipendio, più l'appartamento gratis, il giardino ecc. pone l'insegnante, materialmente parlando, in una posizione che gli permette di dedicarsi esclusivamente alla diligente esplicazione delle sue responsabilità. Là infatti l'insegnamento scolastico procede alla meraviglia. Gli insegnanti non agiscono ciascuno per proprio conto, senza accordarsi e concordare con i loro colleghi, bensì hanno formato associazioni pedagogiche, compito delle quali è l'uniformità dei metodi educativi nell'unione delle forze e nella comunicazione reciproca delle osservazioni ed esperienze. In Italia tutto è all'opposto. L'insegnante che riceve 400 franchi all'anno (100 rubli) si considera già ricco: è difficile perciò trovare l'individuo adatto che si rassegni a fare l'insegnante con uno stipendio simile. Soltanto i sacerdoti, privati dallo Stato delle precedenti sinistre, voglia o non voglia, si dedicano all'insegnamento ed occorre dare loro il dovuto credito perché essi adempiono generalmente con diligenza ed impeccabilmente a questo difficile incarico.

(Continua)